

Seminārs “Kā veicināt iedzīvotāju līdzdalību pašvaldību darbā?”

Darba grupu rezultātu kopsavilkums

2019. gada decembris

Darba grupas dalībnieku domu un ideju apkopojuma autors: Āris Ādlers

IEVADS

Seminārs "Kā veicināt iedzīvotāju līdzdalību pašvaldību darbā?" tika rīkots projekta "Iesaistošas pašvaldības: sabiedrības līdzdalības labākās prakses meklējot" ietvaros.

Semināra mērķis: palīdzēt pašvaldībām sistēmiski izvērtēt līdz šim paveikto iedzīvotāju līdzdalības jomā un palīdzēt definēt iedzīvotāju iesaistes mērķus, kā arī noteikt pazīmes, kas liecinās par šo mērķu sasniegšanu. Bāzes jautājums – pašvaldību budžetu veidošana.

Semināra darbs tika organizēts tā, lai apkopotu vairāku Vidzemes pašvaldību speciālistu viedokli par sabiedrības līdzdalības nepieciešamību un izaicinājumiem, kā arī identificētu labāk sabiedrības iesaistes prakses. Darba grupu dalībnieki, strādājot jauktās grupās, kopīgi meklēja atbildes tādiem jautājumiem kā: "Kāpēc pašvaldībai sabiedrības iesaiste ir svarīga?", "Kas šobrīd traucē sabiedrības iesaistei?", kā arī centās definēt to, kas ir laba un pilnvērtīga sabiedrības iesaiste pašvaldībās. Pēc kopīgas situācijas izvērtēšanas, darba grupu dalībnieki identificēja pašvaldībām šobrīd būtiskākos izaicinājumus, kuru risināšanai tikai izstrādāti arī konkrēti priekšlikumi.

Darba grupās piedalījās gan pašvaldību sabiedrisko attiecību speciālisti, gan attīstības plānošanā iesaistītie darbinieki no Cēsu, Valmieras, Gulbenes, Ķekavas, Alūksnes, Beverīnas, Siguldas, Kocēnu un Smiltenes novadu pašvaldībām.

Apkopojumā iekļautā informācija tika iegūta, strādājot ar semināra dalībniekiem 11.decembrī (kopumā trīs kontaktstundas). Pirms katra grupu darba tika sniegta lekcija par attiecīgo tēmu. Informācija seminārā apkopota gan kolektīvi, gan darba grupās, gan arī individuāli, izmantojot elektroniskās aptaujas rīku *Mentimeter*. Papildus darba grupās tika izmantota arī *World Cafe* metode.

Projekts "Iesaistošas pašvaldības: sabiedrības līdzdalības labākās prakses meklējot" īstenots ar Vācijas Ārlietu ministrijas finansiālu atbalstu.

Grupas dalībnieku līdzšinējā pieredze un attieksme pret sabiedrības iesaisti pašvaldību budžeta plānošanā

Darba grupu dalībnieki kā svarīgāko iemeslu sabiedrības iesaistei pašvaldības darbā uzskata likumus. Tāpat tiek minēti tādi iemesli kā vēlme uz klausīt iedzīvotāju viedokļus un idejas, kā arī viedokļu saskaņošana labāko risinājumu kopīgai meklēšanai. Kā norāda darba grupu dalībnieki, iedzīvotāju iesaistes rezultātā tiek sniegts atbalsts pašvaldībai gudras apsaimniekošanas nodrošināšanai, kas ļauj efektīvāk apzināt un īstenot dažādu iedzīvotāju grupu intereses un vajadzības.

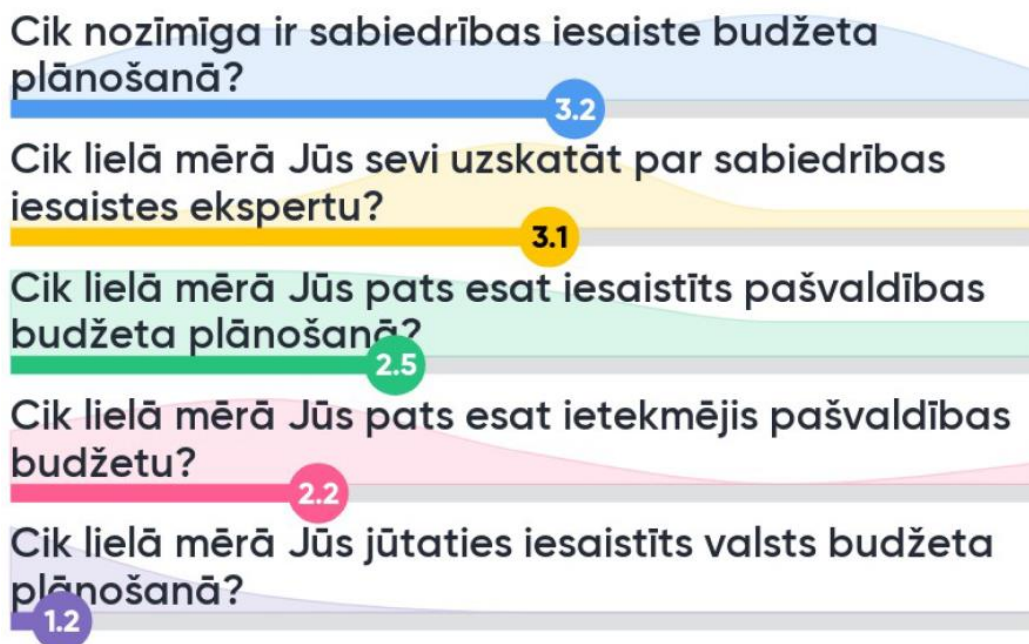
Kāpēc pašvaldība iesaista iedzīvotājus?

1.att. Vārdu mākonis: darba grupu dalībnieku atbildes uz jautājumu "Kāpēc pašvaldība iesaista iedzīvotājus"?

Izvērtējot saņemtās atbildes, darba grupu dalībnieki ar atzīmi 3,2 no 5 (pieņemtā vērtēšanas skala: no 0 līdz 5; norādītais vērtējums ir vidējā aritmētiska vērtība no visu dalībnieku sniegtajām atbildēm) norādījuši to, ka sabiedrības iesaiste jau šobrīd ir pietiekami svarīga pašvaldības budžeta plānošanā. Ar līdzīgu atzīmi (3,1 no 5) paši dalībnieki norādījuši, ka, izvērtējot savas zināšanas par attiecīgo tēmu, tie ir sabiedrības iesaistes eksperti.

Izvērtējot savu individuālo iesaisti pašvaldības budžeta plānošanā, semināra dalībnieki to novērtēja ar 2,5 ballēm (no 5), bet savu iespēju ietekmēt šo procesu ar 2,2 ballēm. Savukārt, izvērtējot savas iespējas iesaistīties valsts budžeta plānošanā, semināra dalībnieki novērtēja ar 1,2 ballēm.

2.att. Darba grupu dalībnieku novērtējums par dažādiem ar sabiedrības iesaisti saistītiem jautājumiem skalā no 0 līdz 5

Darba grupu dalībnieki arī novērtēja būtiskākos šķēršļus iedzīvotāju iesaistei pašvaldību budžeta plānošanā. Kā būtiskākais traucēklis minēts izpratnes trūkums un laika trūkums, ko papildina arī nevēlēšanās iesaistīties šādos procesos, informācijas un zināšanu trūkums, slinkums, kā arī neticība tam, ka šāda iesaiste ir jēgpilna un/vai sniegs jebkādu rezultātu.

Kas visvairāk traucē iedzīvotāju iesaisti budžeta plānošanā?

3.att. Vārdu mākonis "Word cloud" darba grupu dalībnieku atbildēm uz jautājumu "Kas traucē iedzīvotāju iesaisti budžeta plānošanā?"

Būtiskākie faktori, kas nosaka kvalitatīvu iedzīvotāju iesaisti

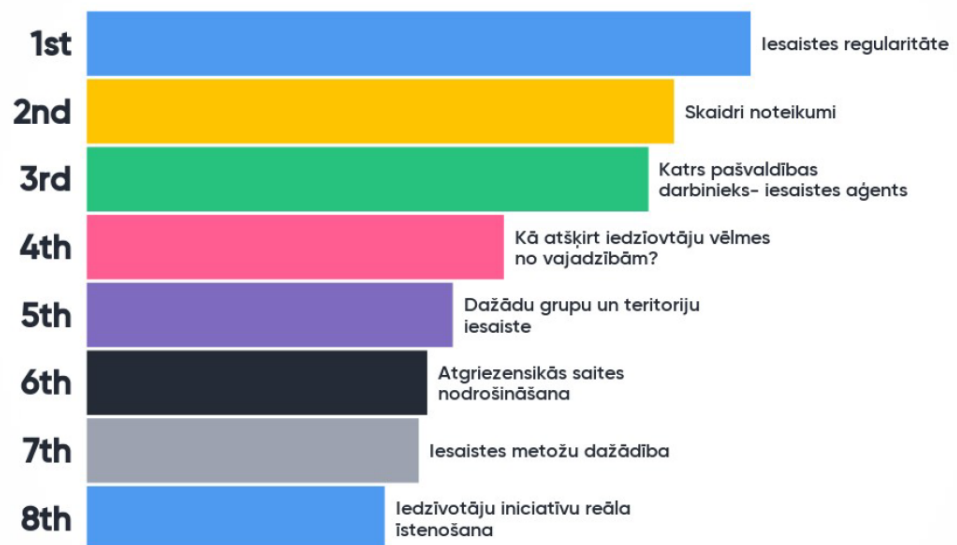
Kvalitatīvu procesu nodrošināšana, kas garantē pietiekamu iedzīvotāju iesaisti, var nest labumu gan pašvaldībai kā institūcijai, gan arī teritorijai un tās iedzīvotājiem. Tomēr, lai tas notiktu, ir nepieciešams īstenot sabiedrības līdzdalību, kas ir:

- (1) **Sistemātiska** (Regulāri iesaistes pasākumi);
- (2) **Visaptveroša** (Tāda, kur tiek iesaistītas visas atbilstošās mērķa grupas un arī teritorijas);
- (3) **Div-virzienu** (Tiek sniegta atgriezeniskā saite par iedzīvotāju idejām);
- (4) **Ar skaidriem noteikumiem** (Ir definēti mērķi un līdzdalības mehānisms);
- (5) **Adekvāti novērtēta iedzīvotāju aktivitāte** (Ne vienmēr aktivitātes pieaugums liecina par pozitīvām norisēm pašvaldībā un otrādi);
- (6) **Nodrošina iedzīvotāju pienesuma īstenošanu** (Tiek īstenots iedzīvotāju izteiktās iniciatīvas);
- (7) **Uzticama** (Iedzīvotāji zina, ka tā ir patiesa un godīga, pamatota);
- (8) **Inovatīva** (Tiek izmantotas jaunas komunikāciju metodes un līdzdalības procesā tiek meklēti jauni risinājumi);
- (9) **Mērķtiecīga** (Ir izveidota iedzīvotāju iesaistes stratēģija);
- (10) **Atvērta** (Katrs pašvaldības darbinieks ir gatavs darbam ar sabiedrību);
- (11) **Līdzvērtīga** (Pašvaldības un iedzīvotāji ir līdzvērtīgi partneri)

Darba grupu dalībnieki tika lūgti novērtēt situāciju, sarindojot labas līdzdalības prakses principu aktualitāti pašvaldībās šobrīd. Semināra dalībnieku ieskatā veiksmīgai iedzīvotāju līdzdalībai, tās uzlabošanai pirmām kārtām būtu nepieciešams nodrošināt iedzīvotāju iesaistes regularitāti (regulāras, paredzamas aktivitātes). Otrkārt, līdzdalības organizēšanā nepieciešams skaidri definēt un iesaistītās puses informēt par to, kādi ir līdzdalības noteikumi (piemēram, kādā veidā iedzīvotāju iesaiste tiks ņemta vērā). Treškārt, pašvaldībām būtu jāattīsta sadarbība starp dažādiem speciālistiem pašvaldības ietvaros, koordinējot sadarbību iedzīvotāju iesaistīšanā, līdzdalības organizēšanā.

Klātesošo semināra dalībnieku vērtējumā pašvaldībās mazāk problēmas sagādā iedzīvotāju ideju īstenošana, darbinieku ieskatā pašlaik līdzdalības organizēšanā darbiniekiem ir zināmas dažādas metodes, kā arī iedzīvotāju iesaistes problēmu cēloņus darbinieki mazāk saista ar atgriezeniskās saites trūkumu saziņā ar iedzīvotājiem.

Cik liela ir iesaistes aspektu aktualitāte?

4.att. Darba grupu dalībnieku novērtējums par dažādiem ar sabiedrības iesaistes aspektiem pašvaldībās skalā no 0 līdz

Sabiedrības iesaistes pamatojums un ieguvumi pašvaldībai

Sabiedrības līdzdalība un iesaistīšana dažādu jautājumu lemsšanā būs veiksmīga tad, ja pati pašvaldība novērtēs, ko pašvaldība no tā iegūst. Līdzdalība pat par sevi ir maznozīmīga, ja šajā procesā pašvaldība neapzinās ieguvumus un vērtību, kā to izmantot pašvaldības darba uzlabošanai, sniegto pakalpojumu kvalitātes celšanai vai sadarbības veicināšanai ar iedzīvotājiem.

Galvenie ieguvumi pašvaldībām:

- Demokrātijas iedzīvināšana pašvaldības – pašvaldība zina, kādas ir dažādu tās iedzīvotāju grupu intereses, vajadzības, apmierinātība ar dzīvi konkrētajā pašvaldībā.
- Tas rada iespēju efektīvāk organizēt pašvaldības pārvaldi, mērķtiecīgāk lemt par resursu pārdalīšanu utt.
- Pašvaldībā, kura darbojas atbilstoši iedzīvotāju gaidām, iedzīvotāji būs daudz apmierinātāki ar savu dzīvi, gatavi paši piedalīties dažādu jautājumu risināšanā.
- Pašvaldībai iespēja paplašināt ideju un viedokļu loku par dažādu jomu attīstību un to izaicinājumiem.
- Pašvaldība ir vairāk gatava dažādām potenciālām krīzēm, konfliktsituācijām, jo tā zina savu iedzīvotāju noskaņojumu, vajadzības, gatavību iesaistīties.

Līdzdalības process ļauj labāk izprast un novērtēt pašvaldības iespēju robežas un saskatīt iedzīvotāju pašiniciatīvas iespējas. Šobrīd kopumā var novērot, ka sabiedrībā trūkst izpratne par fiskālo politiku gan reģionālā, gan nacionālā līmenī (kur un kā tiek tērēti iedzīvotāju nomaksātie nodokļi), taču šo problēmu var risināt, pakāpeniski veicinot iedzīvotāju izpratni par, piemēram, pašvaldības nodokļu politiku un tēriņiem.

Pašvaldības darbinieku priekšlikumi aktuālāko izaicinājumu īstenošanai savā pašvaldībā

Semināra dalībnieki trīs darba grupās meklēja risinājumus trīs pašu dalībnieku ieskatā aktuālāk risināmajām problēmām, lai uzlabotu iedzīvotāju iesaisti pašvaldībās: 1. kā nodrošināt, ka iedzīvotāju iesaiste ir regulāra un paredzama aktivitāte nevis atsevišķi pasākumi; 2) kā radīt skaidrus noteikumus iedzīvotāju iesaistē, lai neradītu nepamatotas gaidas par iesaistes ietekmi vai tieši pretēji, lai demonstrētu, ka iesaistei būs konkrēta ietekme; 3) kā attīstīt pašvaldības darbinieku sadarbību iedzīvotāju līdzdalības nodrošināšanā, lai tā būtu integrēta iespējami plašā aktivitāšu lokā, ko veic dažādi pašvaldības speciālisti. Turpinājumā izklāstīti darba grupu rezultāti - idejas šo problēmu risināšanai.

Skaidru noteikumu radīšana iedzīvotāju iesaistei:

- Definēt un skaidrot, ka visiem cilvēkiem ir tiesības piedalīties publiskās apspriedēs
- Pirms katra iesaistes pasākuma definēt mērķi (Tēma) un izskaidrot, kāpēc notiek tikšanās/Kur tiks izmantots rezultātus
- Aicināt visus, jo īpaši mērķa grupas
- Idejām un viedokļiem jābūt dokumentētiem
- Atgriezeniskās saites nodrošināšana (Publiski pieejama un arī individuāla)
- Tiek ievērots uzvedības kodekss
- Notiek rūpes par pēctecību

Katrs darbinieks- iesaistes aģents pašvaldības budžeta plānošanā:

- Pašvaldības darbinieki iesaistās un saprot kā notiek budžeta plānošana
 - Aptauja, lai noteiktu prioritātes
 - Budžeta veidošanas darbnīca
 - Veidot izpratni par to kā veidojas izmaksas- Katra pārvalde pastāsta
 - Vadītāji apspriežas ar saviem darbiniekiem, nodod idejas tālāk
 - Vienotas vērtības- līdzatbildība par budžetu
- Darbinieks pārstāv pašvaldību formālās un neformālās situācijās
- Darbinieku izpratnes veidošana par iesaistes mehānismiem
 - Pieredzes apmaiņa
 - Apmācības/Darbnīcas

Regularitātes nodrošināšanā:

- Sabiedrībai jāskaidro ne tikai pats budžets, bet viss budžeta plānošanas process, kā arī jāparāda iespējas, kuros posmos sabiedrība plānošanā var iesaistīties. (Piemēram: atverot pašvaldības mājas lapu, lietotājs redz pašvaldības budžeta ikonu, kuras saturs ir vienkārši uztverams, īpaši iedzīvotāju iespējas iesaistīties budžeta plānošanā).
- Pašvaldību budžetam būtu jābūt viegli uztveramam, vizuālam risinājumam, kas paredz interaktīvas iespējas ar to iepazīties cik vien detalizēti lietotāju tas interesē, bet saprotamā, ne birokrātiskā valodā, izvairoties no Excel tabulām.
- Pašvaldībai katru gadu jāveic mērķtiecīgs informēšanas darbs, brīdī, kad tā uzsāk iedzīvotāju ideju vākšanu par nepieciešamajiem pašvaldības darbiem, ieguldījumiem, kas skar nākamā perioda budžetu, veidojot to par ikgadēju, regulāru darbību, lai iedzīvotāji to ne vien pamana, bet jau ielāno kā ikgadēju iespēju iesaistīties.
- Pašvaldība katru gadu rīko iedzīvotāju (segmentētu grupu, visas pašvaldības) apspriedes un nodrošina priekšlikumu iesniegšanu elektroniskā veidā.
- Ja iedzīvotājs nokavējis ideju iesniegšanas termiņus vai pašvaldība iedzīvotāja iesniegto ideju nevar īstenot nākamajā gadā, pašvaldība ideju saglabāšanas nolūkā veido "ideju banku", kas ir publiski pieejama un kalpo par informāciju, plānojot tālāko gadu pašvaldības budžetus.
- Pašvaldību budžeta veidošanā vairāk jāiesaista darbinieki, lai viņi varētu:
1) tiešāk ietekmēt budžeta saturu jomās, ar kurām ikdienā strādā;
2) apspriestu to savstarpēji; 3) pašvaldību darbinieki spēju iedzīvotājus, ar kuriem ikdienā saskaras, informēt par līdzdalības iespējām, kas saistītas ar pašvaldības budžeta tēriņiem.
- Pašvaldību budžeta projektu pirms tā apstiprināšanas būtu jāapspriež ar dažādām mērķgrupām pa sektoriem, lai 1) ir skaidrs, kādēļ pašvaldība piedāvā šādu projektu un 2) lai sektorā iesaistītie/ ieinteresētie varētu sniegt savu vērtējumu par projektu, kas palīdzētu pašvaldībai prioritizēt izdevumus, pasākumus utt.
- Pašvaldības budžeta plānošanā savlaicīgi jāiesaista iedzīvotāji – jāuzsāk apspriedes un ideju vākšana par aiznākamā gada budžetu, kolīdz ir apstiprināts nākamā gada budžets, lai ir pietiekams laiks mērķtiecīgām apspriedēm (ar sektorā strādājošajiem, iedzīvotājiem, interneta ideju talkām), ņemot vērā to, ka pašvaldībām salīdzinoši novēloti ir skaidrība par nākamā gada budžeta apmēru.

- Pašvaldībām ir jānodrošina atgriezeniskā saite: 1) par iepriekšējā periodā iesniegto priekšlikumu izpildi/progresu 2) par to, vai iesniegtās idejas tiks ņemtas vērā nākamā gada budžetā
- Pašvaldības regulāri publicē gada pārskatus – to saturu varētu papildināt, nodrošinot iedzīvotājiem viegli uztveramā veidā skaidrojumu par to, vai un cik lielā mērā iedzīvotāju priekšlikumu attiecīgajā gadā ir ņemti vērā, iespējami precīzi tos atšifrējot (nevis vispārīgos teikumos), lai iedzīvotāji varētu izsekot iesniegto priekšlikumu tālākajai gaitai un redzētu, ka viņu līdzdalībai ir tieša ietekme uz pašvaldības darbu, tai ir jēga.